

Vladimir Vauhnik, polkovnik VKJ, brigadni general JVvD (četniški) – vojaški ataše VKJ in tajni sodelavec britanskega IS

Vauhnik se predstavi ...

Dosedanji raziskovalci so Vladimirja Vauhnik predstavljali kot polkovnika VKJ in vojaškega atašaja v Berlinu, ki je pravočasno obvestil GŠ VKJ in jugoslovansko vlado o načrtovanem nemškem napadu 6. aprila 1941. Ker je bil Maistrov borec in emigrant, je taka predstavitev vsečna določenim ideološko-političnim skupinam, zlasti ker je bil tudi idejno protikomunistično usmerjen.

V raziskavi o slovenskih četnikih in začetkih slovenske narodne vojske²⁹ pa sem na podlagi dostopnih dokumentov ugotovil povsem drugačno podobo. Kljub prleškemu lokalpatriotizmu bom skušal svojega slavnega rojaka realno predstaviti, ker si to vsekakor zasluži. Predvsem ni bil nikdar »agent Gestapa«, kakor se mnogim nekritičnim piscem zapiše (tudi namer-no), vendar pa bo držalo, da je moral določeno obdobje (1941–1944) po aretaciji 1941 navidezno sodelovati z nemško SD (posebno obveščevalno službo v tujini pod neposrednim vodstvom SS-generalnega Walterja Schellenberga). Zato sem ga na 16. strani omenjene knjige predstavil takole:

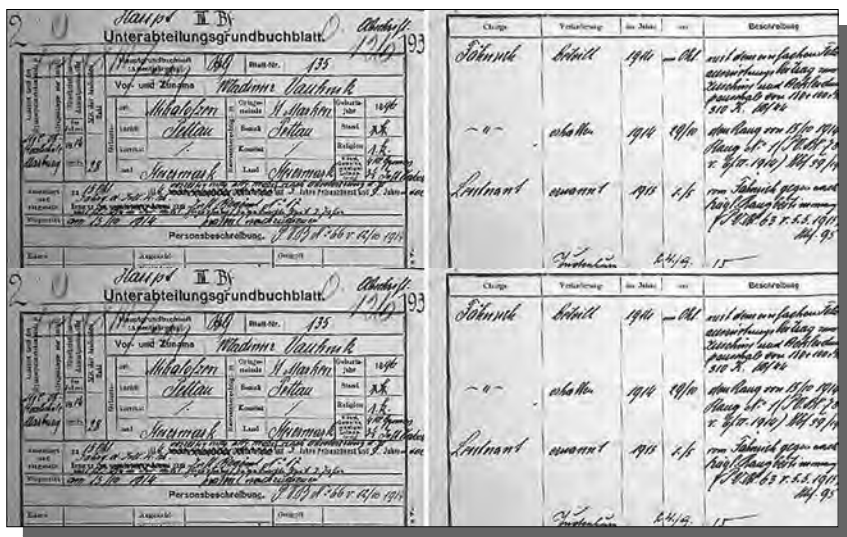
Vladimir Vauhnik (Svetinje pri Ivanjkovcih, Ormož, 24. 6. 1896 – Argentina, 31. 3. 1955), brigadni general JVvD. Bil je poročnik 17. pehotnega polka AOV in pozneje tudi Maistrov borec. Po prestopu v VKJ je končal najvišje vojaške šole in opravljal različne štabno-poveljniške dolžnosti. Leta 1936 je postal načelnik

*Vladimir Vauhnik, polkovnik VKJ,
brigadni general JVvD
(Nevidna fronta, 1952, Buenos Aires)*

²⁹ Marijan F. Kranjc in Slobodan Kljakić, PLAVA GARDA – poveljnikovo zaupno poročilo, Maribor, 2006

štaba Drinske divizije, od 1938 pa je bil vojaški ataše VKJ v Berlinu. Pravočasno je zvedel za datum nemškega napada na Jugoslavijo, menda celo od Göringa oz. njegovega načelnika štaba generala Hansa Jeschonneka, ki je bil slovenskega rodu. Aprila 1941 je Vauhnik aretiral Gestapo in »izgnal« iz Nemčije. Najprej se je priključil vojski NDH, nato pa se je vrnil v Slovenijo. Bil je član in analitik angleške obveščevalne skupine Bbz v Ljubljani (1941–1944). Spomladi 1944 je postal namestnik poveljnika JVvD v Sloveniji s činom brigadnega generala. Junija 1944 je emigriral v Švico in potem v Argentino. Napisal je spomine z naslovom Nevidna fronta. V emigraciji so ga identificirali kot partizanskega (sovjetskega) obveščevalca, čeprav je bil dejansko sodelavec britanske in dvojniki nemške obveščevalne službe SD. Imel je več psevdonimov: Vlajko, podpolkovnik Vasić, general Račić³⁰.

Wladimir Vauhnik, poročnik AOV,
(Kart. št. 5064, Osnovna knjiga za Štajersko/1896, Vojni arhiv Dunaj)

³⁰ Dr. Srečko Baraga, Ob knjigi Vladimira Vauhnik NEVIDNA FRONTA, predavanje v SKA 15. 10. 1966, objavljeno v reviji Meddobja, Eseji in razprave, Argentina, 2003

Poročnik avstro-ogrske vojske – Wladimir Vauhnik

Zanimivo je, da v raznih člankih o Vauhniku nisem našel nobenega podrobnega podatka o njegovem začetnem vojaškem šolanju (končal je triletno kadetnico v Mariboru) in njegovem službovanju v 17. pešpolku »kranjskih Janezov«!

Čeprav je bil slabotne in majhne postave, visok je bil samo 164,5 centimetrov, je bil soliden mečevallec, jahalec in telovadec, pa je tako tudi kadetnico končal z odličnim uspehom.

Iz Vojnega arhiva na Dunaju sem pridobil osnovni dokument, iz katerega izhaja, da so ga po končani kadetski šoli 15. 10. 1914 s činom praporščaka napotili v 17. pešpolk in da je bil že 1. 5. 1915 povišan v poročnika. Zakaj ni bil kasneje povišan v nadporočnika, nisem mogel ugotoviti, le da je bil s 17. polkom v Judenburgu, ko so se vrstili upori slovenskih polkov ... Nazadnje je bil s 17. pešpolkom leta 1918 zajet v Italiji na tirolski fronti. Iz ujetništva

se je vrnil v Maribor kot poveljnik jugoslovanskega 17. pešpolka. Tu sta se z bratom Milošem takoj priključila generalu Maistru. S fotografije na koroški fronti 1918 je razvidno le, da je imel kot Maistrov borec čin poročnika, zato je razumljivo, da je čin stotnika dobil šele po uradnem prestopu v VKJ, kar se je zgodilo sredi 1919. Zanimivo je dejstvo, da so o Vladimirju Vauhniku največ pisali razni publicisti, najmanj pa zgodovinarji.³¹

*Poročnik Wladimir Vauhnik, pripadnik
Maistrove slovenske vojske 1918
(Vir: avtorjev arhiv)*

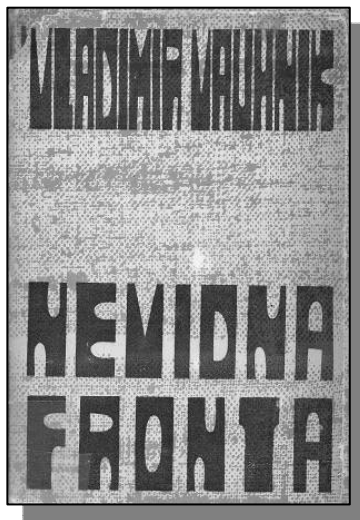
³¹ Dr. Rozina Švent, Wladimir Vauhnik – vojak in obveščevalec, Zgodovinski časopis št. 49, 1995, str. 292–288

Različice Vauhnikovih spominov

Do resnice o Vauhniku pa bomo tudi prišli, če bomo prej razčistili, kdo in kako je predstavljen slovenski javnosti. Namreč, Vladimir Vauhnik je v emigraciji (Švici) napisal svoje spomine pod sporočilnim naslovom *Nevidna fronta* (na srečo je napisal slovensko in nemško inačico). Nekoč sem v polemiki s povsem neukim (slovenskim) publicistom M. S. zapisal, da so znani obveščevalci lahko pisali svoje spomine samo s pristankom svoje matične (osnovne) obveščevalne službe, s katero so tajno sodelovali.

V Vauhnikovem primeru je bila to vsekakor britanska IS, ki je pozneje določenemu krogu domobranske emigracije v Argentini (okrog lista Svobodna Slovenija) dovolila, da so šele deset let po Vauhnikovi smrti, leta 1965, izdali malce »prirejene« spomine! Uvod je sicer iskreno napisal dr. Frido Pogačnik, Vauhnikov prijatelj (in svetnik veleposlaništva v Berlinu), kratek zapis pa je dodal njegov sodelavec »general Ivan Prezelj«, vendar pa je nekatera poglavja ali pa samo podatke očitno samovoljno dodal bivši časnikar Janko Hafner ali nekdo iz kroga izdajateljev (Svobodne Slovenije). To nam v svojih spominih pove tudi dr. Miloš Vauhnik. Tako je v tej izdaji dodano poglavje »Ljubljana, važno središče obveščevalne službe« (str. 209–220), ki sta mu v drobnem tisku dodana še zapisa *Dejstva o katynskem pokolju* in *Pokolj Slovenske narodne vojske*.

Seveda je še nekaj drugih dodatkov in samovoljnih posegov v avtorske pravice, zato bo držalo, da si vse izdaje niso podobne. Osebnostno se mi zdi še najbolj spodobna inačica v nemškem jeziku.³²

Vladimir Vauhnik, *Nevidna fronta*,
Buenos Aires, 1952

³² Vladimir Vauhnik, *Memoiren eines Militärattaches*, Celovec, 1967

Poročila vojaškega atašeja iz Berlina

Poleg tega, da je polkovnik Vauhnik kot vojaški ataše redno poročal Obveščevalni upravi GŠ VKJ, je redno obveščal tudi Iva Andrića, takratnega jugoslovanskega ambasadorja v Berlinu.

Dejansko se je začelo z obiskom kneza Pavla v Berlinu leta 1939. Zadnji sestanek je namesto pol ure trajal tri. Polkovnik Vauhnik je čakal. Po končanem sestanku je na Hitlerjevem obrazu opazil nezadovoljstvo. Knez je Vauhniku rekel: »Skušajte ohraniti prijateljstvo z Nemčijo, za prijateljstvo z velesilami bom poskrbel sam.« Knez je očitno hotel v Jugoslaviji ohraniti mir.

Mesec dni kasneje je Vauhnik odšel v Hamburg, kjer je bila zasidrana šolska ladja »Jadran«. Tam je bil tudi Hitler na pogrebu, zatem pa je imel sestanek z generali. Vauhnik je od državnega sekretarja, s katerim se je seznanil, zvedel, da je Hitler napovedal zavzetje Poljske in sporazum s SZ. Poročal je v GŠ, vendar poročilu niso verjeli.

Nemčija je napadla Poljsko septembra 1939. Vauhnik je že prej opozoril GŠ. Najel je vozilo in se pomešal med nemške enote: zapisoval si je številke orožja (tudi brat Miloš je pomagal). Tako je ugotovil sestavo enot in poročal GŠ, da bo Poljska zdržala samo 21 dni. Naš ataše iz Varšave je poročal, da bo Poljska zdržala vsaj pol leta, ob pomoči Francije pa bo odpor stalen. Predsednik vlade Simović in general Mirković sta celo zahtevala, naj Vauhnika odstranijo iz Berlina, češ da poveljuje nemško vojsko! Ko pa je poljska vojska klonila po 18 dneh, so osramočeni umolknili! Vauhnik je v GŠ poslal tudi podrobno poročilo o novi taktiki nemškega blitzkriega, pa nič!

Že 15. marca 1941 je imel dokaze, da je Hitler izdal povelje za pripravo napada na SZ. Zaradi tega je Hitler pritiskal na kneza Pavla, naj Jugoslavija pristopi k trojnemu paktu: odgovor mora dati do 23., pakt pa podpisati 25. marca 1941. Churchil je zahteval, da morajo v Beogradu za vsako ceno izvesti državni udar! To se je zgodilo 27. marca 1941. Vauhnik in veleposlanik Andrić sta za odločitev vlade izvedela šele dan poprej. Vsi so bili presenečeni, najbolj pa prijatelji Jugoslavije – vojaški atašeji Grčije, Švedske in posebno Turčije! Vauhnik je tudi opazil, da ga Gestapo ne nadzira – vendar je to trajalo samo dva dni! Peščica častnikov VKJ okrog generalov Simovića in Mirkovića je izvedla državni prevrat. Nekdo je v imenu mladega kralja po radiu prebral, da je kralj prevzel oblast. Angleš-

ka agentura je delila denar za sodelovanje na demonstracijah: kričačem po 300 din, nosilcem zastav 1.000 in govornikom po 3.000 din! To so po vojni povedali begunci, ki so jih zasliševali pri IRO v Milanu (Vauhnik Miloš je bil funkcionar IRO v Milanu).

Italijanski častniki so Vauhniku že pred napadom Nemčije na SZ povedali, da bo Italija prej ali slej zapustila Nemčijo – po 50-dnevni ekspediciji, ki ni prinesla uspeha, pa so bili v to še bolj prepričani!

30. marca 1941 je nemški ambasador von Heeren po pogovoru z zunanjim ministrom Ninčičem zapustil Beograd. Enako italijanski. Zato so hoteli posredovati prek Italije, vendar Hitler ni dovolil nobenega dogovora.

Polkovnik Vauhnik je že 2. aprila zjutraj poslal GŠ poročilo, da bo Nemčija 6. aprila napadla Jugoslavijo z bombardiranjem Beograda! Zgodilo se je takole: 1. aprila okrog šeste ure popoldan je bil Vauhnik v svoji pisarni na Budapeststrasse 3. Zazvonil je telefon. Slušalko je dvignil major Pupis, ki je bil v Berlinu zaradi neke dobave (Sic! Neki Pupis je bil nemški agent v poveljstvu letalstva). Neznanec se ni predstavil, vendar mu je Pupis povedal, da bo polkovniku prenesel sporočilo. Ta je odgovoril:

»Ne vem, ali bi. Toda čas beži! Javite mu, prosim, da bo Jugoslavija v nedeljo, 6. aprila, napadena in bo predvsem Beograd spremenjen v prah in pepel! Bog čuvaj Jugoslavijo!«

Narednik Tbolar je zdrvel po stopnicah, ujel polkovnika Vauhnik in mu posredoval sporočilo. Vauhnik je takoj po treh kanalih poslal dobesedno sporočilo v Beograd in vse tri brzojavke so 2. aprila zjutraj prispele v Beograd. Predsednik vlade general Simović se za sporočilo menda ni niti zmenil!

V noči med 1. in 2. aprilom je polkovnik Vauhnik sprejel telefonski klic od določene osebe, ki mu je sporočila dogovorjeni znak. To je pomenilo, da mora v svojo garažo na Keithstrasse, kjer bo v vboklini v zidu našel sporočilo. Gestapovca sta spala v avtomobilu, zato je Vauhnik neopaženo prišel v garažo in nato v svoji pisarni dešifriral naslednje sporočilo:

»Konferenca ravnokar končana. Napad na Jugoslavijo določen za 6. april. Obkoljevalni napad z vzhoda iz Bolgarije in s severa z Madžarske! Božji blagoslov in moje najboljše želje naj Vas spremljajo v tej težki preizkušnji.« Tako je Vauhnik 2. aprila zjutraj poslal še drugo šifrirano brzojavko!

3. aprila je poslal novo brzojavko, po kateri naj bi Jugoslavijo napadlo 32 nemških divizij iz Bolgarije in z Madžarske. Istega dne je poslal majorja Pupisa z letalom v Beograd, da bi ustno poročal, kar je bilo že sporočeno!

Nemški general o polkovniku Vauhniku

Generalmajor Wehrmachta Edmund Glaise von Horstennau, Vauhnikov kolega iz avstro-ogrske vojske, po 1938 nemški general za posebne naloge, referent za vojaška grobišča in nazadnje vojaški predstavnik Tretjega rajha v NDH (od 14. 4. 1941 do 7. 9. 1944), je v svojih spominih (Memoaren, II. knjiga, str. 686) omenil tudi polkovnika Vladimirja Vauhnik³³.

Po vsem sodeč je bil general Horstennau tudi Vauhnikov odličen vir, saj naj bi skupaj končala vojaško akademijo v Dunajskem Novem mestu 25. avgusta 1915, že 1. maja 1917 pa naj bi poročnik Vauhnik postal poveljnik jurišnega bataljona 17. pešpolka.

Ko je postal vojaški ataše v Berlinu, je polkovnik Vauhnik stopil v stik z majorjem Waldemarjem – Willyjem Pabstom, prek njega pa tudi z Abwehrom. Po oceni nemškega Abwehra je bil polkovnik Vauhnik strokovno najbolj podkovan generalštabni častnik in najbolje obveščen vojaški ataše v Berlinu.

General Horstennau navaja, da se je 28. marca 1941 sestal s polkovnikom Vauhnikom in mu povedal, da se pripravlja nemški napad na Jugoslavijo, da bo prišlo do odložitve napada na ZSSR, kar bo »usoden zasuk« v svetovni zgodovini. Vauhnik se je strinjal, da bo Jugoslavija v takem primeru v 14 dneh poražena, najkasneje v štirih tednih.

Točen datum napada na Jugoslavijo je polkovniku Vauhniku sporočil 2. aprila 1941 zvečer po telefonu generalmajor Hans Oster, vendar Vauhnik ni vedel, kdo je bil poročevalec. Takratni polkovnik Oster je to storil po nalogu admirala Canarisa, ki se je pred tem posvetoval še z Ernestom von Weizsäckerjem, državnim sekretarjem v ministrstvu za zunanje zadeve. Polkovnik Oster je o Hitlerjevih namerah obvestil tudi Norveško, Francijo in ZSSR, rekoč, da je s tem hotel pospešiti propad Hitlerja in nacističnega režima.

³³ Vasa Kazimirović, NDH u svetlu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Horstennau 1941–1944, Beograd, 1887, str. 79–84

No, točen datum napada, 6. april 1941, naj bi Vauhniku sporočil major Pabst ... Ker sporočilo, tako pravi Vauhnik, dne 1. aprila proti 18. uri ni sprejel osebno, temveč njegov pomočnik major Pupis, seveda ni vedel, kdo bi bil avtor. Osebno je domneval, kdo bi to lahko bil, gestapovcem pa je povedal presenetljivo resnico, da bi to lahko bil samo nekdo iz neposredne Hitlerjeve okolice, kakšen pomočnik ali pribočnik, potem pa samo še Göring, Göbbels, Ribbentrop, Himmler in generali Keitel, Jodl, Hadler ali Jeschonnek.

General Horstennau je na koncu tudi zapisal, da je o svojem pogovoru s polkovnikom Vauhnikom obvestil Abwehr, najprej kapetana bojne ladje (pozneje viceadmirala) Bücknerja, podrobneje pa tudi polkovnika (pozneje generalmajorja) Osterja. Seveda, da bi zaščitil sebe, saj je vedel, da je polkovnik Vauhnik pod kontrolo Gestapa.

Ko so Nemci polkovnika izpustili iz zapora, mu je SS-general Schellenberg ponudil službo v nemški vojni industriji, vendar je polkovnik povedal, da bi raje odšel na kakšno dolžnost v Slovaško ali Hrvaško, potem pa mu je Schellenberg rekel: »Na Hrvaškem je general Glaise von Horstennau in skupaj z njim boste vzpostavili hrvaško vojsko po nemškem načinu.«³⁴ Tudi ta ga je že pričakoval. Polkovnik Vauhnik se je javil generalmajorju M. (August Marić, 1885–1957), staremu znancu, ki je bil takrat načelnik GŠ hrvaške (domobranske) vojske. Vendar se z generalom Horstennauom nista lotila nameravane zadeve, ker so bili domobranci v nenehnih spopadih s partizani. Generala Marića je kmalu zamenjal starejši avstro-ogrski generalmajor Lax (Vladimir Lax, 1870–1945), ki pa je kmalu zbolel. Potem se je v Zagrebu prikazal Ante Anić in z Vauhnikom sta se dogovorila, da bo v Ljubljani center bodoče zavezniške obveščevalne organizacije. Dne 21. novembra 1941 je polkovnik Vauhnik zapustil Zagreb. O tem menda ni obvestil Nemcev ...

Vauhnik – odličen vojaški strokovnjak in slab politik

Polkovnik Vauhnik je bil odličen vojaški strokovnjak, saj je bil najmlajši generalštabni polkovnik VKJ! Vse vojaško-strokovne trditve, tudi obveščevalne posege, je zasnoval na matematičnih dokazih. Bil je preprosto vojak – znanstvenik! Bil je tudi ploden pisec – pisal je pod psevdonimom Marko Strelec, vendar njegova bibliografija ni ugotovljena. Bil je

³⁴ Vladimir Vauhnik, Nevidna fronta, Buenos Aires, 1965, str. 242

pravi in edini strokovnjak za četniško vojskovanje in je zaradi izkušenj v prvi svetovni vojni za GŠ napisal razpravo o gverili. Po njegovem mnenju je bila gverila druga možnost za dolgotrajno vojno. Takoj po letu 1918 se je začel ukvarjati z vprašanjem dolgotrajne vojne, ki zahteva trdno gospodarsko podlago. Menil je, da se samo gospodarsko močna država lahko vojskuje. Manjšim državam preostane samo gverila. Prišel je do zaključka, da lahko majhne, a pogumne gverilske enote povzročijo hude sitnosti vsaki redni vojski, ne morejo pa zmagati v končnem obračunu! Zato tudi njegovo stališče o uporabi proti nemškemu okupatorju!

Zavrnil je ponudbo, da bi leta 1941 prevzel poveljstvo nad slovensko partizansko vojsko, ker je bil prepričan, da ne morejo zmagati!

Britanska obveščevalna organizacija Bbz

Ni povsem gotovo, kdo je po nalogu britanskega IS ustanovil obveščevalno organizacijo – mrežo z imenom Bbz.³⁵ Polkovnik Vauhnik naveda, da je avtor imena, mislim pa, da je bil glavni organizator major Ante Anić, nazadnje policijski komisar v Mariboru. Ker se podobne obveščevalne organizacije ne rojevajo čez noč, je skoraj gotovo, da je šlo za staro britansko agenturo v Sloveniji in Jugoslaviji ter tudi v Evropi, katere center se je iz Maribora preselil v Zagreb in nato v Ljubljano, kjer so bili pogoji tajnega delovanja vse do kapitulacije Italije zelo ugodni.

Vsekakor je imel polkovnik Vauhnik tudi v organizaciji posebno mesto, saj je zagrebški del vodila sestrična Melita Thaler vse do aretacije 1942, potem pa sta se Anić in Vauhnik »preselila« v Ljubljano. Vsekakor je Vauhnik opravljal analitične naloge, saj je bil zaradi bolezenskih znakov (osivel, gestapovci so ga menda celo drogirali) nesposoben za naporno operativno delo. Da pa je organizacija imela po vsej verjetnosti odlične tajne sodelavce, pričča skica njihovega razporeda in povezav.

Major Ante Anić, načelnik obmejnega policijskega komisariata v Mariboru, je bil zelo uspešen vojaški obveščevalec, saj je poleg zbiranja vojaških podatkov in propagandnega delovanja uspešno izvajal tudi diverzije. Osebnost je potoval v Avstrijo, agenturo je imel celo med gesta-

³⁵ Vladimir Vauhnik, *Nevidna fronta*, Buenos Aires, 1965, str. 275: kratica Bbz pomeni Berliner Börsenzeitung kot šifra za britansko obveščevalno skupino v Sloveniji, pomeni pa tudi kratici pisca knjige v cirilici in Zagreb kot glavni punkt obveščevalne mreže.

*Britanska obveščevalna organizacija BbZ v Ljubljani
(Nevidna fronta, Buenos Aires, 1952)*

povci in uslužbenci nemškega konzulata v Zagrebu. Po začetku vojne, aprila 1941, se je prikril v Splitu, kjer je svojo vohunsko mrežo okrepil in razširil. Tako se je povezal z ing. Fellerjem, obmejnim komisarjem Antiševićem, bivšim poslancem dr. Perom Andjelkovičem in drugimi. Našel je tudi zveze v Vatikanu in Švici. Zbiral je podatke o NOV, četnikih, Nemcih in Italijanih. Iz Splita je zatem po nalogu IS prešel v Zagreb in

Ljubljano, kjer je formiral zelo razvejano obveščevalno mrežo pod šifro Bbc. Posebno močno mrežo je ustanovil v Zagrebu in mornarici NDH, ki je štela okrog 20 agentov (Mile Tomić, Pio Radoničić, Hočevnar, Angeli in drugi). Del te mreže so ustaši odkrili in postrelili. V Ljubljani je »izrabljaj« celoten konzulat NDH (razni podatki in službeni dokumenti). Seveda pa je imel tudi zveze v NOV Slovenije (Nastja Žgur, Samardžija, namestnik intendanta 3. operativne cone in drugi). Njegov kurir je bil Blagojević – »Lala« iz okolice Bijeline, član Skoja, z nekim »Študentom« (agentom IS) je delal v beograjski policiji proti KPJ. Zatem ga je »Študent« predal na zvezo Aniću, ki ga je poslal v NOV in je postal kurir Fruškogorskega oddela. Leta 1942 se je povezal s slovenskimi partizani, vendar so ga kmalu odkrili. Zbežal je, a so ga ustaši ujeli in zatem izpustili. Po osvoboditvi Zagreba se je priključil 39. diviziji NOV, vendar je bil kmalu aretiran.

Ing. Vladimir Feller je bil na zvezi Anteja Anića in je držal celotno mrežo obveščevalnega centra VKJ na Sušaku pa tudi razne druge zveze v Dalmaciji. Končna poročila (kodirana, pisna) so pošiljali centru IS v Švico, po nekaterih podatkih pa tudi po radijski postaji za zveze z britansko vojaško obveščevalno službo v Palestini (Egiptu).

Za zveze z britansko obveščevalno službo je imel polkovnik Vauhnik na voljo tri kanale: prek radijske postaje v Trstu za Padovo (general Aleksander, poveljnik zavezniških sil v Italiji), radijske postaje v Trstu za zvezo z britanskimi podmornicami, ki so prikrito priplule celo v Tržaški zaliv, in tretjo, radijsko postajo v Švici. Seveda je občasno uporabljal tudi četniške radijske postaje majorja Karla Novaka, poveljnika slovenskih četnikov, kakor tudi zveze slovenskega RK, ki so ga Britanci uporabljali za zbiranje obveščevalnih podatkov v Italiji. Pri tem ne smemo pozabiti, da so Nemci vse te zveze uspešno spremljali in nadzirali, kar je polkovnik Vauhnik prezrl.

Zakaj Vauhnik ni postal slovenski partizanski poveljnik?

Kot odličen izvedenec vojaške stroke se je Vladimir Vauhnik s skrivnim imenom »general Račić« lotil tudi organizacije »slovenske narodne vojske«, o njenem žalostnem koncu pa sem objavil članek.³⁶ Od kod taka Vauhnikova vnema za organizacijske probleme? Velja povedati, da je bil po izpustitvi iz nemškega zapora leta 1941 »poslan« na Hrvaško z

³⁶ Marijan F. Kranjc, Kdo je kriv za neslavni konec Slovenske narodne vojske? Vojaška zgodovina SV, Ljubljana, 2009

nalogo, da skupaj z generalom Marićem organizira hrvaško (domobransko) vojsko, ki naj bi potem skupaj z nemško sodelovala v raznih vojaških operacijah (Stalingrad). Po izjavi dr. Miloša Šnuderla, člana IO OF Slovenije, je bilo polkovniku Vauhniku po prihodu v Slovenijo v začetku 1942 ponujeno poveljstvo partizanske vojske v Sloveniji. Namreč, polkovnik Vauhnik je že prej pod psevdonimom »Marko Strelec« napisal številne strokovne članke, za GŠ VKJ pa je pripravil tudi študijo o gverilskem vojskovanju. Ker pa je kot vojaški ataše v Nemčiji dobro spoznal moč nemškega Wehrmachta, je menda Borisu Kidriču predlagal, da je bolje v ilegali pripraviti vse potrebno, ljudstvo, orožje in opremo, in šele po nemškem porazu na sovjetski fronti začeti z gverilskimi akcijami. Ker Kidrič na to strategijo »čakanja« ni pristal, sta se razšla. Vendar ne kot sovražnika.

Ali je bil Vauhnik agent Kominterne?

Kidrič je vsekakor vedel, da sta brata Vauhnik dobro poznala Herto Haas, hčerko znanega odvetnika iz Maribora, saj so se skupaj šolali na mariborski gimnaziji. Samo predvidevamo lahko, da bi lahko dober vojaški obveščevalec iz Maribora (major Mile Tomić ali pa Ante Anić) vedel, da je bila Herta kurirka in ljubica Josipa Broza Tita, bodočega generalnega sekretarja Politbiroja CK KPJ. Vauhnik pa je to lahko zvedel tudi od enega glavnih agentov Kominterne v Sloveniji ...

Po pričevanju brata Miloša je sledilo obdobje Vauhnikovih intenzivnih stikov z Lovrom Kuharjem – Prežihovim Vorancem, ki je aktivno deloval kot specialni agent Kominterne v srednji Evropi. Zaradi svojih izkušenj in številnih zvez je med partijskimi voditelji v Sloveniji (in tudi v Jugoslaviji) izzival zavist, po Stalinovi smrti pa doživel tudi številne neprijetnosti. Vsekakor je od Vauhnikova prejel številne kvalitetne podatke, kar bi se lahko dokazalo šele z raziskavo Vorančevega dosjeja v arhivih Kominterne. Vauhnik v svojih spominih navaja, da je imel v Berlinu dokaj tesne stike s sovjetsko vojaško misijo v Berlinu, ki jo je vodil general Tupikov. Posebno dobre stike je imel z letalskim polkovnikom Skornjakovim, ki mu je tudi »ponudil« podatke o načrtovanem Hitlerjevem napadu na ZSSR!

Lovro Kuhar – Prežihov Voranc, agent sovjetske vojaške obveščevalne službe ali Kominterne?

Miloš Vauhnik je v svojih spominih zapisal, da je Lovra Kuharja večkrat srečal. Najprej v avstro-ogrski vojski, potem kot civilista, ko je že imel na sodišču dosje enega glavnih komunističnih agentov, kot uradnika sovjetske ambasade na Dunaju in moskovskega agenta.

Srečal ga je tudi v Ljubljani konec leta 1941, ko je brat Vladimir prišel iz Zagreba v Ljubljano. Voranc ga je prosil, naj mu omogoči zveze z bratom, kar je seveda storil. Od tedaj sta se Voranc in polkovnik Vauhnik redno sestajala. Voranc ga je menda svaril, naj se ne sestaja s slovenskimi komunisti, posebno ne s Kidričem in Kardeljem. Voranc je seveda vedel, da je imel Vauhnik v Berlinu odlične zveze s sovjetskim vojaškim atašejem generalom Tupikovim in njegovimi pomočniki, zato je skoraj gotovo, da je tudi Vorancu posredoval kakšno zanimivo vojaško informacijo.

Po italijanski kapitulaciji so Nemci Voranca aretirali in poslali v Dachau. Po vrnitvi, spomladi 1945, pa je zbujal zavist kot siva Stalinova eminenca. Po resoluciji Informbiroja so se ga Kardelj in ostali znebili.

Vorančeva pobuda je bila, da bi polkovnik Vauhnik postal poveljnik slovenskih partizanov, saj takratni prvi poveljnik Franc Leskošek ni obvladoval situacije, ker je bil popolnoma neuk vojaških zadev.

Boris Kidrič je predlog zavrnil, ko je Vauhnik predlagal, da bi morali z oboroženim odporom počakati, dokler sovjetska armada ne bi porazila nemške vojske!

Ali je bil Vauhnik poveljnik slovenskih četnikov?

Polkovnik Vauhnik, sicer sošolec takratnega polkovnika Draža Mihailovića, ki je v Srbiji začel z zbiranjem četniške vojske, je tudi Vauhniku pritegnil k delovanju slovenskih četnikov. Namreč, Mihailović je polkovniku Vauhniku in majorju Karlu Novaku, sicer nominalnemu poveljniku slovenskih četnikov, naročil, naj izvedeta določene bojne akcije (proti komunistom), obenem pa tudi sporočil, da bo denar iz tujine (Velike Britanije) prišel na naslov enega ali drugega. Ta depeša z dne 8. avgusta 1942 se je glasila: »Zelo energično nadaljujte delo proti k(omu)nistom. Tukaj smo jih povsod očistili, razen na severu zahodne Bosne. Uporabite vse načine, da pridete do orožja, vendar pazite, da ne kompromitirate

gibanja. Poročajte o vsem. Ukazal sem, da naj pošljejo pet milijonov lir neposredno Vam ali preko 'Vlajka', če niste v mestu. Ta denar prihaja od zunaj.«³⁷ 'Vlajko' je bilo ilegalno (četniško) ime polkovnika Vladimirja Vauhnik. Da je dejansko šlo za denar IS-ja, potrjuje tudi naslednja depeša generala Mihailovića, poslana 9. septembra 1942 majorju Žarku Todoroviću, delegatu Vrhovnega četniškega poveljstva za Slovenijo: »Sporočite Novaku in Vauhniku, naj delujeta še bolj energično. Radijska postaja mora stalno delati. Na določen naslov bo prišel denar iz Švice. Perhinek ima tukaj posebno nalogo. Pošljite še kakšnega slovenskega častnika.«³⁸

Major Novak in polkovnik Vauhnik sta bila nedvomno vrhunska agenta IS, ki pa še ni odprla svojih arhivov (Novak je po letu 1946 prešel k Cii in je 1975 kot njihov operativec umrl v Atenah). General Draža Mihailović pa je bil od poletja 1940 »samo« agent Soe s kodno oznako A/H31, najprej na zvezi britanskega vojaškega atašeja C. S. Clarka v Beogradu.³⁹

Zakaj je major Novak sovražil polkovnika Vauhnik?

Določeno rivalstvo med majorjem Novakom in polkovnikom Vauhnikom, oba pa sta bila tudi generalštabna častnika VKJ, je bilo krivo, da je podpolkovnik Novak v svojem zaključnem poročilu zapisal zelo negativno oceno o polkovniku Vauhniku. Takole pravi:

»Medtem ko sta tehnično izvajanje teh izdajalskih in sabotažnih intrig proti naši legalni vojski prevzela podpolkovnika Peterlin in Krener, je kontrolo izvajal duhovni vodja te žalostne akcije, bivši polkovnik Vladimir Vauhnik! Bil je res siva eminenca in svetovalec našim politikom glede vojaških vprašanj. Na žalost je Vauhnik s svojimi napačnimi predvidevanji in napovedmi dokazal, da je nezasluženo nosil avreolo sposobnega vojaško-političnega analitika, ki ga je spremljala še od takrat, ko je bil vojaški ataše v Berlinu. Naši politični oportunisti mu sploh niso zamerili prestopa v Paveličevo vojsko, kjer je bil načelnik glavnega generalštaba. Škodil pa mu ni niti odvzem čina polkovnika s strani naše vlade v Londonu! Vse to je spretno prikrič s svojimi stiki z britansko Intelligence Service – IS, kar je bilo vsekakor pretirano, saj je bil navaden Aničev agent! Svojo

³⁷ Zbornik NOR, XIV-1, str. 555

³⁸ Zbornik NOR, XIV-1, str. 618

³⁹ Jerca Vodušek Starič, Slovenski špijoni in Soe 1938–1942, Ljubljana, 2002, str. 97

nesposobnost je, med drugim, pokazal z neprestanim dokazovanjem italijanske moči in volje, da bodo nadaljevali vojno na strani Nemčije, celo po padcu fašizma. Zato je v veliki meri odgovoren za tedanjo neodločnost političnih voditeljev.«

Pripis podpolkovnika Živana Kneževiča v rokopisu, v cirilici: »Na zahtevo g. dr. Kreka, podpredsednika begunske vlade, je predsednik vlade g. Jovanović zahteval od mene, kot šefa vojnega kabineta, da se polkovnik Vauhnik rehabilitira in da se mu vrne polkovniški čin. Dr. Krek je predsedniku vlade rekel: »Polkovnik Vauhnik je član britanskega Intelligence Service!« Ta predlog sem zavrnil, čeprav g. Jovanović ni preveč vztrajal. Vprašal je le zato, da bi zadovoljil svojo radovednost. Potem je dr. Kreku sporočil, da ni nobenih možnosti za Vauhnikovo rehabilitacijo, saj ga je Hitler kot Slovenca poslal, da bi pripravil hrvaško vojsko za borbo proti četnikom in za pomoč ustaškemu režimu.«⁴⁰

Kaj je bilo res, pa bo razvidno iz nadaljnjih dejavnosti obeh. Namreč, »vojaški komite« Slovenske zaveze, ki so ga sestavljali vodilni slovenski častniki: polkovnik Vladimir Vauhnik, polkovnik Ivan Prezelj - Andrej, kapetan bojne ladje Anton Klinar, podpolkovnik Ernest Peterlin - Logar in major Karlo Novak, je deloval po zahtevah ožjega vodstva Slovenske zaveze, do leta 1943 po željah Italijanov, pozneje pa po ostrih nemških zahtevah.⁴¹ Značilna je naslednja Novakova obtožba:

»V Ljubljani so komunisti, klerikalci in neki častniki okrog Vauhnik in Peterlina razvili močno propagando proti slovenskim četnikom, češ da sodelujemo z Italijani! Stari trik, ki so ga zdaj uporabljali tudi vaški stražarji, sami pa so prejeli plačo od Italijanov! Z druge strani pa so med prebivalstvom širili strah zaradi italijanskih represalij proti družinam tistih, ki bi prestopili v vrste slovenskih četnikov.«⁴²

Do italijanske kapitulacije je namreč major Novak po navodilih britanske IS res navezoval stike z italijanskimi generali (pomagal mu je tudi Klinar, ker je znal italijansko), medtem ko sta Prezelj in Peterlin sodelovala z Vauhnikom, po italijanski kapitulaciji pa sta Prezelj (general

⁴⁰ Marijan F. Kranjc, Slobodan Kljakić, PLAVA GARDA – poveljnikovo zaupno poročilo, Maribor, 2006, stran 41

⁴¹ Zanimivo je, da major Novak med člani tega organa ne navaja generalštabnega polkovnika Viktorja Andrejko, znanega slovenskega obveščevalnega častnika in kandidata za namestnika generala Leona Rupnika?

⁴² Marijan F. Kranjc, Slobodan Kljakić, PLAVA GARDA – poveljnikovo zaupno poročilo, Maribor, 2006, stran 42

Rupnik ga je videl pri Rössenerju) in Peterlin javno sodelovala z Nemci (pozneje so ju zaprli in poslali v Dachau), medtem ko je moral Vauhnik še vedno vzdrževati določene stike z nemškim SD v Ljubljani. Seveda pa je imel tudi redne stike z Gpu oz. s Prežihovim Vorancem!

Neprimeren za partizanskega poveljnika, primeren za četniškega

Štejem si v zadovoljstvo, da sem verjetno prvi dokazal, da je bil polkovnik Vladimir Vauhnik najprej nominalni, pozneje pa tudi dejanski poveljnik slovenskih četnikov, zato je bil tudi povišan v čin brigadnega generala JVvD! Oboje sem tudi dokumentiral in objavil v svoji knjigi o Plavi gardi,⁴³ kar tukaj samo ponavljam.

V obdobju 1943–1944 oz. po Novakovem odhodu v Italijo (verjetno po nemških načrtih!) so njegovi nasledniki v Vojaškem svetu Slovenske zaveze (Klinar, Prezelj, Peternel in Vauhnik) skušali prilagoditi organizacijo slovenskega četništva novo nastalim razmeram pod nemško okupacijo. Tako so bili ustanovljeni še naslednji četniški odredi: Dolenjski, Notranjski pod vodstvom Janeza Marna (bivšega partizana), Gorenjski in Primorski (Soški) odred. Po nekaterih podatkih je bilo glavno četniško poveljstvo razdeljeno na dva dela: glavni je bil v Ljubljani in ga je vodil brigadni general Vladimir Vauhnik z ilegalnim imenom »general Račič«, drugi pa je bil od avgusta 1944 pri Notranjskem odredu pod vodstvom podpolkovnika Mirka Bitenca - Triglavskega, ki je bil poveljnik vzhodne Slovenije. »Primorski« četniki, ki so bili ob koncu leta 1944 v tesnih stikih z liškimi, vsi pa pod poveljstvom vojvoda Jevđevića, starega nemškega agenta, so bili že tako in tako povezani z Nemci v Trstu (SS-general Odillo Globocknig).

Tudi iz zbirnega poročila Ozne⁴⁴ za Slovenijo sledi, da je po reorganizaciji četništva v Sloveniji nastala »nova ilegala« – vojaška organizacija jugoslovanske vojske, ki naj bi se povezala z zavezniki. Glavno poveljstvo je bilo razdeljeno na dva dela: ljubljanski del je vodil neki „general Račič“, medtem ko je bil na Primorskem Ivan Prezelj - Andrej prav tako povišan

⁴³ Marijan F. Kranjc in Slobodan Kljakić, PLAVA GARDA – poveljnikovo zaupno poročilo, Maribor, 2006 in Slovenački četnici, Beograd, 2006 - Glej tudi: Miloslav Samardžić, General Draža Mihailović in zgodovina četniškega gibanja, XII. Slovenski četniki (Plava garda), Pogledi, Kragujevac, 2010

⁴⁴ Ljuba Dornik Šubelj, Oddelek za zaščito naroda za Slovenijo, Ljubljana, 1999,

v čin brigadnega generala (kmalu zatem tudi v divizijskega), da bi lahko uspešno poveljeval ostankom slovenskih četniških enot in tudi drugih, ki so se umikale proti Italiji pod zaščito zahodnih zaveznikov. Notranjski četniški odred je avgusta 1944 vodil major Mirko Bitenc - Milan Težan, ki je bil kmalu zatem povišan v podpolkovnika in imenovan za četniškega poveljnika vzhodne Slovenije. Skupaj z Dolenjskim, Gorenjskim in Soškim četniškim odredom so vse četniške sile šteje blizu 600 četnikov.

Ko so Nemci izvedeli, da se zavezniške enote ne bodo izkrcale v Istri, so se zelo verjetno prav zaradi tega odločili, da bodo likvidirali še preostale zahodne obveščevalne mreže (Bbz, Dos), ki so delovale v širšem zaledju Istre in Slovenije.

Poleg majorja Andreja Glušiča, vodje Dos, in njegovih (22) sodelavcev v Ljubljani, so zaprli slikarja Zorana Mušiča v Benetkah, v Trstu pa Jožeta Golca - Joja in oba sinova generala Maistra - Hrvoja in Boruta in vse poslali v Dachau ali Buchenwald (Boruta Maistra v Linz). Poleg tega so Nemci zaprli nekatere vidne Vauhnikove sodelavce (ing. Jožeta Sodjo, prej vodjo Dos, podpolkovnika Ernesta Peterlina⁴⁵ in druge). Zato sta se tudi oba šefa Bbz (Anić in Vauhnik) pravočasno umaknila v Švico, zatem pa v Argentino.

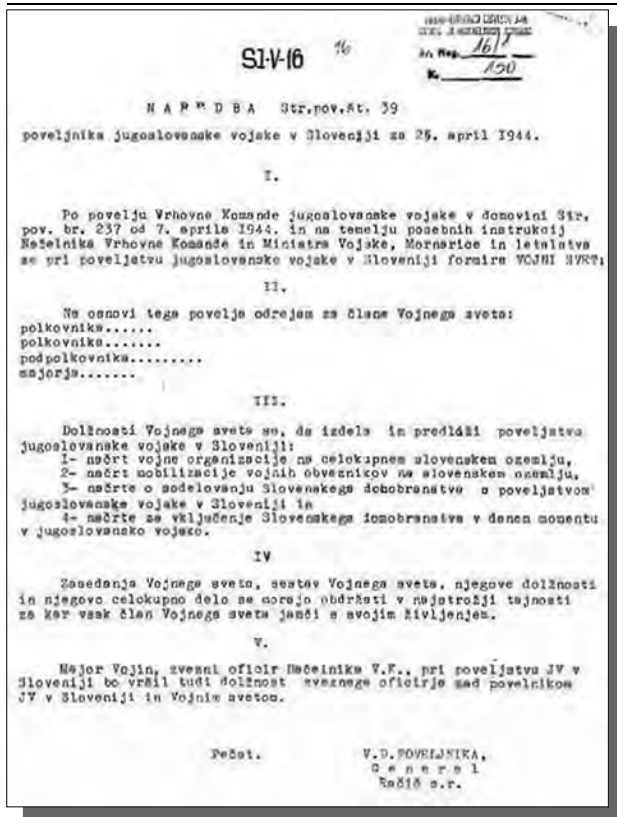
O „generalu Račiću“, brigadnem generalu Vladimirju Vauhniku, sem v beograjskem arhivu VZI pridobil zanimiv dokument, ki sem ga prvič objavil v Vojnozgodovinskem zborniku 21/2005, in ga sedaj ponovno objavljam (za nejeverne „Tomaže“).

V seznamu skrivnih (lažnih) imen, psevdonimov in šifer jugoslovskega četništva⁴⁶ je tudi navedeno:

- ♦ General Račić – brigadni general Vladimir Vauhnik, v. d. poveljnika Jugoslovanske vojske v Sloveniji;
- ♦ Ppuk. Vasić – Vladimir Vauhnik - Vlajko, brigadni general, četniški poveljnik Slovenije;
- ♦ Vlajko – polkovnik Vladimir Vauhnik, v. d. četniškega poveljnika Slovenije.

⁴⁵ Ernest Peterlin, generalštabni podpolkovnik VKJ, nazadnje načelnik statističnega oddelka GŠ VKJ in načelnik štaba Zetske divizije, vodja Slovenske legije, najmočnejše polvojaške formacije, iz italijanske internacije se je vrnil na zahtevo Slovenske zaveze in po intervenciji škofa dr. Gregorija Rožmana, nato je postal načelnik organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva. Po osvoboditvi je bil decembra 1945 pred vojaškim sodiščem v Ljubljani obsojen na smrt.

⁴⁶ Miloslav Samardžić, General Draža Mihailović – opšta istorija četničkog pokreta, Kragujevac, 2005, str. 553–633

Ukaz v. d. poveljnika Jugoslovanske vojske v Sloveniji za 25. 4. 1944, (VZI Beograd, SI-V-16)

Naj povem še, da so mi to odkritje mnogi zamerili, zlasti ko so v najnovejšem velikem slovenskem leksikonu Osebnosti prebrali kratek članek o brigadnem generalu Vladimirju Vauhniku, četniškem poveljniku. Menda je Vauhniku padla avreola častitljivega „polkovnika in vojaškega atašeja“, ki je izvedel za skrivni nemški načrt napada na Jugoslavijo! Do tega odkritja naj bi veljalo, da je „general Račić“ dejansko Ivan Prezelj, ki pa je v omenjeni zgodovini četništva naveden kot „general Andrej“.

Odgovarjam takole: vseeno sem ponosen na prleškega rojaka in vojaka Vladimirja Vauhniko, saj si vojaki sami pišemo zgodovino po zaslugah in tudi porazih!

Vauhnikove zveze z nemškim SD v Ljubljani

Če je major Novak v Ljubljani vedel tisto, kar je vedel dr. Krek v Londonu, tj. da so Nemci poslali Vauhnika na Hrvaško, da bi pripravil njihovo vojsko za bojno sodelovanje na vzhodni fronti in za boj proti četnikom (in partizanom), potem ni čudno, da je tudi glavni vodja SD Schellenberg v svojih spominih zapisal, da je Vauhnik po šestdnevni preiskavi razkril svoje metode delovanja (zbiranje podatkov v visoki družbi in točkovanje vsakega podatka do številke 50) in pristal na (izsiljeno) sodelovanje s SD. Takole je zapisal Schellenberg: »Torej, ker je bil V. pripravljen, da dela za nas, sem uspel zaposliti njega in Jutto v naši službi. On je v glavnem delal v Italiji – govoril je tekoče italijansko – in odlično opravil delo.«⁴⁷

O svoji aretaciji v Berlinu Vauhnik ne pove nič bistvenega, ampak samo to, da mu niso dokazali ilegalnega obveščevalnega delovanja niti ga niso spraševali o tajnih sodelavcih. Seveda pa Vauhnik zamolči, da je pristal na sodelovanje z nemškim SD oz. s Schellenbergom, ki se je s tem javno pohvalil v svojih spominih, tudi kot britanska priča na nürnberškem procesu!

O Vauhnikovih zvezah z nemško SD imamo neposredno pričevanje aretiranega Josefa Vogta,⁴⁸ nazadnje šefa Gestapa v Mariboru, ki je dejal (nelektorirano):

»O bivšem vojaškem atašeju jugoslovanske misije v Berlinu – Vauhniku.

Preden sem bil premeščen kot KdS v juliju 1942 na Bled, me je informiral takratni referent Rsha IV: 5 E, kriminalni direktor dr. Schmitz o bivšem vojaškem atašeju, polkovniku Vauhniku. Vauhnik je Rsha ob napadu na Jugoslavijo aretiral zaradi suma, da je špioniral za Angleže. Po izpustu je šel Vauhnik v Ljubljano, kjer je živel leta 1942. Dr. Schmitz mi je zapovedal, da se naj ne brigam za Vauhnika z Bleda. Z njim je imel posla vodja kontrašpionažne službe, kriminalni komisar Schmidt, od Stapo-ja v Celovcu. Schmidt, kakor mi je rekel dr. Schmitz, je imel dobre odnose z Vauhnikom, ki jih jaz z Bleda nisem smel motiti. Pri tem mi je razložil, da je Vauhnik s svojimi vezami, ki jih je imel iz Ljubljane z Anglijo, služil v korist Nemčije.

⁴⁷ Valter Šelenberg, U lavirintu špijunaže. Memoari jednog od šefova nacističke obaveštajne službe, Beograd, 1958, str. 208

⁴⁸ ARS, Gestapo v Sloveniji – Josef Vogt, Dislocirana enota (kopija pri avtorju)

Tako je igral Vauhnik dvojno vlogo. Sledeč tej zapovedi, se za Vauhnika z Bleda nisem brigal. Pri nekem poznejšem državnem vprašanju ob priliki razgovora z Schmitzem, mi je ta dejal, da o Vauhniku že dolgo časa ni bilo nikakega glasu in se je o njem nameraval informirati pri Schmidtu v Celovcu. Pri tej priliki je dr. Schmitz izjavil, da mora biti pod vsakimi pogoji obveščevalna služba proti Angležem, iz Ljubljane aktivneje vzpostavljena. To mu je zapovedal tudi njegov šef, takratni vodja grupe IV. E v Rsha, Schellenberg.

Radi tega naj bi Vauhnik svoje zveze bolje izkoristil. V kolikor se je to izvršilo, ne vem. V vsakem slučaju je Vauhnik sodeloval z referentom kriminalnega direktorja dr. Schmitza, ki je bil pozneje osebni referent šefa II. Schellenberga in s katerim je bil dobro poznan. Vauhnik je pošiljal poročila Rsha-ju dr. Schmitz preko kriminalnega komisarja Schmidta od Stapo-a v Celovcu.

Zaslišanec

Josef Vogt, l. r.«

Menim, da poseben komentar ni potreben. Vsekakor je šlo za dvojno igro, ki jo je večji Vauhnik uspešno zaključil v korist britanske obveščevalne službe.

Nemški dokumenti o polkovniku Vauhniku in njegovih zvezah

Na str. 159 svojih spominov je Miloš Vauhnik navedel tudi dokumente v nürnberškem arhivu, in sicer:

- ♦ Rep. 501 XV V 28: »Šele po atentatu na Hitlerja 20. julija 1944 se pravi štiri leta po napadu na Jugoslavijo, je Gestapo leta 1945 našel med von Weizsäckerjevimi papirji listek z lastnoročno Canarisovo pisavo. Na enem teh listkov je Canaris zapisal, da »brž, ko je zvedel, da bo Hitler napadel Jugoslavijo, stopil k državnemu tajniku W. in se tudi takrat, kot pri vsaki novi Hitlerjevi pobudi, posvetoval, kako vojno preprečiti. Ko sta skupaj dognala, da se ne da nič ukreniti, sta se odločila, da zaradi 'humanitarnih' razlogov obvestita polkovnika Vauhnika in posredno beograjsko vlado.«
- ♦ NG 4557 nemškega državnega arhiva v Nürnbergu: ukaz generala Schellenberga z dne 5. aprila 1941 o aretaciji polkovnika Vauhnika.

- ♦ A 9107 XIV 180 NDA v Bonnu - izročiti nemški policiji jugoslovanske državljanke: Jakovljević Vojislava, Kranjc Mirka, dr. Logar Josipa, dr. Misić Avgusta, Nograšek Jožefa, Pandurović Milivoja, Pantić Aleksandra, Šumenković Radovana, dr. Pogačnik Frida, Stefanović Božidarja in polkovnika Vauhnik Vladimirja.
- ♦ V nemškem arhivu so menda tudi vsa Vauhnikova poročila, ki jih je prestregla nemška varnostna služba, kar je polkovnik Vauhnik med preiskavo »priznal« kot rezultat svojega analitičnega dela in točkovanja (vrednostni sistem, do 50 točk), kakor tudi sistem »družbene špijonaže« (poizvedovanje za podatki v javnem druženju).
- ♦ Menda je Schellenberg napačno navedel Vauhnikove »ženske« zveze, saj Jutta sploh ni bila aretirana, drugi dve osebi pa sta na fotografijah napačno poimenovani.
- ♦ Miloš Vauhnik je sicer napisal, da je bil brat Vladimir v gestapovskem zaporu, da so ga celo drogirali in da je posivel, zato se je moral po prihodu v Ljubljano zdraviti, ne govori pa o nobenih mučenjih. Pravi samo, da so ga Nemci morali izpustiti, ker je imel diplomatski status. Torej, sploh ne omenja splošno znane prakse iz gestapovskih zaporov, pred katero so bili postavljeni vsi zaporniki – smrt ali sodelovanje!

Vauhnikove zveze in bivanje v Švici 1944–1945

Zaradi odkritja vohunske mreže Bbc na Hrvaškem pa tudi zaradi nekaj aretacij v Ljubljani sta se Anić in Vauhnik pred zasledovanjem Gestapa najprej umaknila v Italijo, nato pa v Švico. To sta storila na opozorilo »majorja A«, zelo verjetno majorja Andreja Glušiča. Vauhnikova osrednja zveza z britanskim IS je bil konzul Mr. King v Švici, s katerim je vzdrževal stalno zvezo pred vojno in med njo pa tudi po njej.⁴⁹ O načinu vzdrževanja teh zvez sicer ni podatkov, omenja se le Vladimir Mislej,⁵⁰ ambasador Kraljevine Jugoslavije v Švici ter tudi neki »G«, verjetno major Andrej Glušič, Vauhnikov sodelavec in vodja četniške Dos, ki ga je Gestapo aretiral in poslal v Dachau. Glušič je pozneje do l. 1951 vodil ameriško-emigrantski obveščevalni center v Salzburgu, dokler ga ni zamenjal podpolkovnik Hrvoj Maister!

⁴⁹ Miloš Vauhnik, Pe–fau, spomini, Gorica, 1988/89, stran 163

⁵⁰ Vladimir Mislej, 1889 Črni Vrh nad Idrijo – 1944, Ženeva, predstavnik Kraljevine Jugoslavije v Društvu narodov v Švici, kjer je kasneje opravljal dolžnost veleposlanika. Vauhnik je bil oktobra 1944 na njegovem pogrebu v Ženevi.

Med raziskovanjem usode sinov generala Rudolfa Maistra⁵¹ v ARS nisem mogel potrditi trditve Dušana Lajovca, da je bil Hrvoj Maister analitik v Glušičevem obveščevalnem centru v Salzburgu. Našel sem pa (prečiščene) dokumente Udbe, ki potrjujejo, da je Hrvoj Maister kot nekakšen predstavnik slovenskega Rdečega križa deloval (obveščevalno) v Veroni in imel tudi neposredno zvezo s Švico. Predvidevam, da je morala biti zveza dobra, to pa bi lahko bil samo ambasador Mislej. Ugotovitev pokojnega akademika Aleksandra Bajta, da je v britanskih arhivih WO v PRO Hrvoj Maister evidentiran kot agent posebne skupine četniškega vojvoda D. Jevđevića,⁵² je precej problematična. Prej bi rekel, da je bil na zvezi s polkovnikom Vauhnikom ali pa vsaj z mariborskimi znanci – Anićem, Jojom⁵³ ali Tomićem. Nazadnje je bil Hrvoj Maister načelnik obveščevalnega centra v Salzburgu in je dobil čin polkovnika JViD (Jugoslovanske vojske izven domovine), zatem pa je bil urednik slovenskega dela radia Pariz vse do svoje smrti (pokopan je v Mariboru poleg svojega očeta).

Oktober 1944 sta v Švico prišla brata Roš iz Beograda, kasneje pa sta se srečala z Maksom Westnom iz Celja, ta pa se je že srečal s polkovnikom Vauhnikom. Brata Roš, Vauhnik in Anić so odšli v Argentino. Kam je odšel Westen? Ne vemo.

Vemo le, da sta brata Roš končala svojo pot v srbskem samostanu Hilandar na Atosu. Kdor ne verjame, naj tam poišče grob, na katerem piše: »1896–1977, Đurđe S. Roš, kapetan – invalid, bivši norveški generalni konzul v Jugoslaviji (1924–1944)«, pod tem napisom pa je še drugi brat – »Dušan S. Roš, rezervni podpolkovnik, solunaš«.

⁵¹ Marijan F. Kranjc, General Rudolf Maister in njegova sinova, Nedeljski tednik (feljton), Ljubljana, 2006

⁵² Aleksander Bajt, Bermanov dosje, Ljubljana, 1999, str. 996

⁵³ Jože Golec - Jojo, 1901, Polje ob Sotli – 1945, Trst, novinar, vodja tržaškega punkta Bbc, po nečloveškem mučenju v zaporih Gestapa v Trstu ustreljen v Rižarni. Po nekaterih podatkih je padeč povzročil vrinjen gestapovski agent Fric Werdnik, menda iz Celja, sicer Golčev sošolec v Mariboru (glej avtorjeva članka Plava garda – radiotelegrafist proti poveljniku, Prijateljstvo s Fritzem Werdnikom, poročnikom Abwehra, Nedeljski, decembra 2006 in Štajerski četniki – nemški kolaboranti? Abwehrov poročnik Fritz Werdnik – Melaherjev glavni zaupnik, Nedeljski, 2007)

Spomini Vauhnikovega brata Miloša – vir zanimivih podatkov⁵⁴

Odvetnik dr. Miloš Vauhnik je napisal zanimive spomine pod naslovom Pe Fau, kar je pomenilo politično sumljiv — politisch verdächtig.

V mariborski klasični gimnaziji je bil sošolec sina in hčerke nemškega odvetnika dr. Haasa. Sin je postal znan skladatelj, hčerka Herta pa je nadaljevala študij v Zagrebu in tam spoznala Josipa Broza Tita, bila njegova kurirka in mati sina Miša.

Oba z bratom Vladimirjem sta bila Maistrova vojaka – Vladimir je bil kot poklicni častnik 17. pešpolka avstro-ogrske vojske ranjen na ruski fronti, Miloš pa kot rezervni poročnik 47. pešpolka iste vojske ranjen na tirolski fronti.

Vladimir je bil menda celo ranjen in odlikovan v bojih na Koroškem, česar pa nisem mogel potrditi. Sredi leta 1919 je Vladimir prestopil v vojsko Kraljevine Jugoslavije, v kateri je naredil sijajno kariero. Vendar pa je uvodničar Miloševih spominov, Marko Tavčar, tudi zapisal, da je še vedno predmet raznih raziskav.

Miloš je pomagal generalu Maistru na vseh področjih. Ko pa je general Maister postal predsednik Narodne odbrane v Mariboru, je bil Miloš dve leti tajnik.

S svojim stricem Thalerjem, županom Šentilja, in župnikom Vračkom so generalu Maistru pripeljali celo četo vračajočih se srbskih ujetnikov iz nemških taborišč, ki so kot prostovoljci pod poveljstvom poročnika Markovića strumno korakali po mariborskih ulicah in strašili nemške meščane, da so prišli iz Soluna kot del antantne vojske!

Miloš Vauhnik je kasneje pomagal vojaškim obveščevalcem Dravske divizije pri njihovem delovanju, nesebično pa je pomagal tudi bratu Vladimirju, ko je leta 1939 postal vojaški ataše v Berlinu. Miloš je bil tudi prizadeven rez. častnik VKJ.⁵⁵

Pošiljal mu je izbrane mesne izdelke in vina, saj so bile domače zakuske dobra priložnost za družabna srečanja vsakega legalnega predstavnika vojaške obveščevalne službe, predvsem pa vojaškega atašeja v

⁵⁴ Dr. Miloš Vauhnik, PE – FAU, Spomini, 1. in 2. del, Gorica, 1988/89

⁵⁵ Avtorjev članek Kako je Dravka divizija branila Prlekijo aprila 1941 ob nemškem napadu, Ljutomer, 2009

Berlinu, središču nacistične Nemčije. Vauhnikovo načelo je bilo, da je »hrana najcenejša pot do vsakovrstnih novic« (*obveščevalnih podatkov*).

No, posebna zasluga Miloša Vauhnikarja je, da je v Berlinu dobesedno odkril dva glavna vira svojega brata Vladimirja.

Na strani 73 zapiše: »Pa tudi nemški letalski general Jeschonnek prihaja iz slovenske rudarske družine Ježovnik, ki se je preselila v Nemčijo. Slovenski priimek Ježovnik so nemške oblasti spremenile v Jeschonnek. Številni Schocherji v renskih rudnikih so se izkazali kot Žoherji iz Savinjske doline ...« Kdor je prebral Vauhnikove spomine, zlasti o bombnem napadu na Beograd, je lahko logično sklepal, da so take informacije imeli samo Hitler, Göring in načelnik štaba letalskih sil, ki je moral načrtovati ta napad – to pa je bil osebno Hans Jeschonnek (*Ivan Ježovnik!*)

In končno – glavni vir 'Major P!' Šlo je seveda za majorja Pabsta. Major Pabst Waldemar⁵⁶ je že med 1. svetovno vojno igral veliko vlogo, ko je po nalogu vlade aretiral Roza Luksemburg in njenega odvetnika dr. Liebnechta. Miloš Vauhnikar mu je poslal bratove spomine v nemščini in major Pabst mu je odgovoril, da je bil Vladimirjev prijatelj! Z rekonstrukcijo odnosov je mogoče ugotoviti naslednje: admiral Canaris, pa tudi njegova glavna pomočnika generala Oster in Treskow, so majorju Pabstu posredovali podatke, ki jih je bilo potrebno sporočiti polkovniku Vauhniku kot glavnemu posredniku podatkov za zahodne države!

Po končani 1. svetovni vojni je Pabst zapustil vojsko in postal gospodarstvenik. Ko se je začela 2. svetovna vojna, so ga zopet poklicali in dodelili generalu Thomasu, ki je vodil urad za oboroževanje (Wehrrüstungsamt). Pri Gestapu je bil slabo zapisan. Ostal je major in

⁵⁶ www.novemberrevolution.de/personen, www.bundesarchiv.de/zdn, Miloš Vauhnik, Pe – fau, spomini, Gorica, 1988/89

Waldemar PABST, pl. Ohaim, 24. 12. 1880 Hamburg (Berlin), +29. 5. 1970 Düsseldorf, 1899 častnik nemške vojske, major, generalštabni častnik, poveljnik gardnega divizionarja, januarja 1919 sodeloval pri umoru Karla Liebnechta in Roze Luxemburg, sodeloval kot vodja pri organizaciji neuspelega puča Kapp-Lüttwitz, emigriral v Avstrijo, kjer je na Tirolskem organiziral Heimwehr, 1930 se je priključil nacionalsocialistom Adolfa Hitlerja, sodeloval pri vojaškem udaru proti Röhm, ukvarjal se je s svetovanjem pri obnovi nemške vojaške industrije, po Canarisovem nalogu v Švici vzpostavil stike z ameriško obveščevalno službo (Donovan), pod kontrolo Gestapa zaradi suma zarote proti Hitlerju, 1943 je moral emigrirati v Švico, 1955 se je vrnil v Nemčijo, 1962 je v Spiglu javno priznal svoje sodelovanje pri umoru Liebnecht-Luxemburg, po izjavi Miloša Vauhnikarja je bil »P« – »major Pabst« v obdobju 1938–1941 glavni posrednik obveščevalnih poročil s strani admirala Canarisa in generala Osterja.

pribočnik generala Thomasa, dokler ni pobegnil v Švico. Bil je dvakrat aretiran, vendar ga je admiral Canaris obakrat rešil. Tretjič pa mu je lahko omogočil le pobeg v Švico! Dom ali pa urad majorja Pabsta v Berlinu je bilo shajališče vseh protihitlerjevih zarotnikov! Vendar se admiral Canaris ni nikoli osebno izpostavljajal.

Vse, kar je polkovnik Vauhnik dobil v tem uradu, je pošiljal v Beograd, tudi načrte novega orožja. Zato so v Beogradu posamezniki govorili, da Vauhnik poveljuje nemško vojsko! Ko je napovedal, da se bo poljska vojska obdržala samo 21 dni – šlo pa je za oceno samega Abwehra (dejansko se je 18 dni), so celo zahtevali, da ga zaradi nesposobnosti odpokličejo! Še huje je bilo, ko je Vauhnik sporočil, da bo Hitlerjev pohod v Rusijo trajal 4 leta! Menda je samo ena stvar, ki je Vauhnik ni sporočil v Beograd – skupaj z majorjem Pabstom sta načrtovala, kako odstraniti Hitlerja, Vauhnik mu je povedal, da so najbolj zanesljivi atentatorji z Balkana!

Novinarske in publicistične objave o »primeru Vauhnik«

O Vauhniku sem najprej bral v obširni reportaži v zagrebškem Vjesniku v srijedo pod naslovom ***Slučaj pukovnika V.*** (*Primer polkovnika V.*) sredi leta 1966, ko sem služboval v Splitu. Bil sem naravnost šokiran, saj nisem mogel verjeti zaključkom, ki sta jih navedla avtorja Kazimirović in Ungaro. 29. 7. 1966 sem jima celo napisal pismo in prosil za pojasnila, vendar se zvedavemu poročniku JLA nista oglasila. Primer polkovnika Vauhnik pa sem vseeno še naprej intenzivno spremljal in tudi raziskoval, saj sem včasih v kakšni rekonstrukciji obveščevalnih primerov naletel tudi na polkovnika Vauhnik. Eden takih je bil tudi primer Črnogorca Jovana Djonovića, ki je na Bližnjem vzhodu delal za zahodne zaveznike, v njegovem dosjeju pa sem našel tudi Vauhnik, Novaka, Rudolfa in še koga.

Miloš Vauhnik pravi, da je novinarjema Milovanoviću iz Zagreba in Mariću iz Beogradu posredoval razne podatke, seveda pa so novinarji potem po svoje pisali in krojili resnico o Vauhniku (nacistični agent in podobno).

Šele zgodovinar Dušan Biber je leta 1972 v Delu napisal nekaj objektivnih resnic, med njimi tudi to, da je polkovnik Vauhnik delal za zavezniške obveščevalne službe in da ni točna Schellenbergerjeva trditev, da je iskreno in »odlično« delal za Nemce. Poudaril je tudi, da je o Vauhni-

ku zelo težko navajati določene trditve, ker so pač nemški in jugoslovanski dokumenti uničeni. Ocenil je, da polkovnik Vauhnik ni bil simpatizer komunistov in NOG, nejasna in problematična pa je bila tudi njegova vloga med okupacijo. Po njegovem mnenju je polkovnik Vauhnik deloval utrujeno in razočarano, zato marsikaj iz njegovega življenja in dela ostaja »nejasno in prikrito«!

Vsekakor so najbolj dragocene ocene dr. Maksa Šnuderla, ki si je tudi osebno prizadeval, da bi polkovnik Vauhnik postal poveljnik slovenskih partizanov. Zadržan sem samo ob njegovi trditvi, da se je nadporočnik Vauhnik pridružil generalu Maistru, sodeloval v bojih na Koroškem, bil ranjen, odlikovan in povišan, saj ga v obstoječem seznamu odlikovancev nisem našel.⁵⁷ Ne razumem sicer, zakaj bi moral Vauhnik po vstopu v VKJ končati vojaško akademijo (saj je z odličnim uspehom končal kadetnico v Mariboru), zanimiv pa je podatek, da je po generalštabni šoli v Beogradu končal še Ecole de Guerra v Franciji (skupaj z De Gaullem in Dražo Mihailovičem) – bil je najmlajši generalštabni polkovnik VKJ.

Najbolj zanimiva je Šnuderlova navedba, da je polkovnik Vauhnik 21. 11. 1941 »pribežal iz Zagreba«, takoj zatem pa so se na njegovo osebno pobudo za sodelovanje z OF dne 26. 11. 1941 v Veselovi ul. 7 sestali Vladimir in brat Miloš s članoma IO OF Jožetom Rusom in Maksom Šnuderlom. Vauhnikovo takratno stališče je bilo, da bo Nemčija sicer vojno izgubila, vendar bo vojna dolgotrajna! Prav zato je zavrnil ponudbo, da bi prevzel poveljstvo nad NOV Slovenije, ker je menil, da je nemška moč prevelika in je zato svetoval prikrite priprave, da bi ob nemškem porazu zavarovali red in mir! Partijski vrh je tako oceno zavrnil. Zavrnil pa je tudi posredovanje Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca!

Dr. Maks Šnuderl, ki je edini vedel nekaj več o polkovniku Vauhniku, je za Delo napisal članek na 12 straneh, vendar ni bil objavljen. Zanimivo je tudi, da niso objavili, kako je Borisu Kraigherju, leta 1945 ministru za notranje zadeve, predal Vauhnikov roman o partizanih ... (upam, da je ohranjen med dokumenti Ozne). Vsekakor pa je dragoceno tudi Šnuderlovo mnenje, da polkovnik Vauhnik ni bil agent Gestapa, navidezno pa je sodeloval s SD. Seveda z vednostjo britanskega IS!

Nedvomno je bila najodmevnejša ocena, ki jo je pisatelj Tone Svetina napisal in objavil v Nedeljskem dnevniku 9. 12. 1973 pod naslovom

⁵⁷ Avtorjev članek Odlikovanci s koroške fronte, VZG Logatec, 2004, in splet Vojaštvo – Military na <http://users.volja.net/marijankr/>

Dvojni agent v vodah izdajstva, K resnici o Vladimirju Vauhniku. Ker sem bil kmalu zatem napoten k Svetini kot »službeni« svetovalec za varnostna vprašanja, sem prepričan, da polovica vsega, kar je Svetina napisal, drži. No, druge polovice pa tudi midva nisva vedela, ker nekateri viri niso bili dostopni, mnogi arhivi pa so bili zaprti.

Zanimivo reportažo je decembra 1991 za Mladino napisal tudi dr. Bernard Nežmah, češ da je bil Vladimir Vauhnik najslavnejši slovenski vohun, vendar je natresel tudi več netočnih podatkov (končal vojno akademijo Theresianum na Dunaju kot poročnik, govoril devet jezikov, pozabil pa na srbsčino itd.), pa tako človek tudi kakšni zanimivi zamisli vsevednega strokovnjaka ni mogel več verjeti.

Če bi danes Tonetu Svetini povedal, da je bil Vauhnik morda sovjetski ali celo partizanski tajni sodelavec, da je šef Gestapa Müller prešel na sovjetsko stran, da je bil tudi general Draža Mihailović sovjetski agent, bi samo grdo zaklel in rekel, da je to nemogoče! Potem pa bi zastal in zadovoljno zaključil: »Zanimivo, mogoče je pa res!?!« Tone Svetina je bil dober analitik, predvsem politični! Včasih pa je zanemarljivo kakšno podrobnost, saj varnostne službe ni doživel na svoji koži. To se mu je posebej maščevalo, ko je v slovenskem političnem vodstvu »iskal« agenta Alfo ...

Vladimir Vauhnik, brigadni general, je bil vsekakor vrhunski slovenski vojaški obveščevalec, tudi zavezniški (britanski in sovjetski), ki pa zaradi sektaštva KPS ni mogel postati poveljnik slovenskih partizanov. Namesto generalštabnega polkovnika oz. brigadnega generala in odličnega strokovnjaka za gverilsko bojevanje je CK KPS to dolžnost zaupal vojaško neukemu delavcu Francu Leskovšku, ki so ga kmalu zatem zamenjali ...